

Κι' ἄρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ παραπονιέται πῶς δὲν ἐπῆρε τὸ δρόμο τῆς Εὐτυχίας.

— Ἀλλοίμονο καὶ πάλι ἀλλοίμονο! εἶπε κ' ἡ Τρανταφυλλίτσα· ἔχει κ' ἡ ἀγάπη τὸ τέλος τῆς ἀρχίζε με γλυκά καὶ τελειώνει με φαρμάκι. Ὅλοις τῆς καλαῖς ὥραις ποῦ περνᾷς, τῆς πληρώνεις με δάκρυα, ὅταν ξημερώνεσαι, βραδυάζεσαι μόνος, ἔρημος, τοῦ κάκου καρτερώντας ἐκεῖνον ποῦ φιλεῖ ἄλλα χεῖλη κι' ἄλλα μάτια, ποῦ λείει 'ς ἄλλη τώρα τὰ ἴδια γλυκὰ τραγούδια ποῦλεγε 'ς ἐσένα.

Κι' ἄρχισε νὰ κλαίῃ κι' αὐτὴ καὶ νὰ παραπονιέται πῶς δὲν ἐπῆρε τὸ δρόμο τῆς Εὐτυχίας.

Καὶ ἡ Τρανταφυλλούλα;

Δεν ἤρχουνταν, δὲν ἐφαίνονταν, ἐνῶ ἡ ἄλλαις δυὸ ἔσμιγαν τὰ δάκρυά τους.

Γιατί δὲν ἦρθε, γιατί δὲν κράτησε τὸ λόγο τῆς; Ποῦ νὰ εἶνε τάχα;

Εἶνε ἐκεῖ, μέσ' 'ς τὸ μαλακὸ καὶ δροσερὸ κρεβατάκι τῆς. Κοιμάται, κοιμάται... καὶ δὲν βλέπει κανένα ὄνειρο κακὸ, καὶ δὲν θὰ ξυπνήσῃ ποτέ...

Τὸ κρεβατάκι αὐτὸ τὸ λένε μνήμα!

(Κατὰ τὸν Catulle Mendès)

Δε.

ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 637 Δελτίῳ δηλώσεως ἀπεστάλησαν ἡμῖν πλεῖστα ἀνακοινώσεις περὶ τοιαύτων ἐθίμων κατὰ τὴν μεγάλην ἐβδομάδα καὶ τὸ Πάσχα. Ἐκ τούτων δημοσιεύομεν τὰς ἐξῆς ἀξίας λόγου, καθόσον αἱ λοιπαὶ περιέχουσιν ἢ γνωστότατα ἢ ἀσαφῶς καὶ ἐν ἀμφιβάλλῳ ἀκριβείᾳ ἐκτεθειμένα πράγματα. Εὐχαριστοῦντες πάντας τοὺς μετὰ τόσης προθυμίας ἀποδεχθέντας τὴν πρόσκλησιν ἡμῶν καὶ ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τῆς πρώτης ταύτης ἐπιτυχίας, δηλοῦμεν ὅτι θὰ ἐξακολουθήσωμεν εἰς τὸ ἐξῆς τὴν τιαούτην περισυλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης πολυτιμοτάτης.

Ἔθιμα ἐν Κερκύρα.

Τὰ αὐτὰ τὰ βαφόμενα κόκκινα τὴν Μεγάλην Πέμπτην θεωροῦνται τὰ καλῆτερα καὶ σεβαστότερα. Βάφονται δὲ εἰς πηλίνην χύτραν, ἐντελῶς καινουργῆ, ἣτις θὰ χρησιμεύσῃ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν εἰς τὰς λοιπὰς ἀνάγκας τοῦ μαγειρείου. Θὰ ἦτο μεγάλη ἀθλιότης ἂν ἐβάφοντο εἰς τσουκάλι παλαιὸν καὶ οὐ ἐγένετο ἤδη χρῆσις. Τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν αὐτὰ δὲν βάφονται. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ βαφούν με τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος, καθ' ἣν ἡμέραν ἐχύθη τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἀλλά, ἂν δὲν βάφονται αὐτὰ, ἀγοράζεται ὁμως κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἰδίως ὁ πασχάλιος ἀμνὸς ἐκ τῶν ποιμνιοστασιῶν, ἅτινα προσωρινὰ παρασκευάζονται ἔξω τῆς πόλεως, ὅπου μεγίστη ζωηρότης καὶ κίνησις ἐπικρατεῖ, διότι ταῦτα πάντες ἐπισκέπτονται συνήθως μετὰ τὴν ἐπικλησίαν Ἀκολουθίαν τῶν Μεγάλων Ὁρῶν καὶ

τοῦ Ἑσπερινοῦ, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά καὶ γέροντες. Οἱ ἡμέτεροι χρόνοι, εἶναι ἀπηλλαγμένοι παρεκτροπῶν θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ· ἀλλ' εἰς προγενεστέρους χρόνους δὲν συνέβαινε τὸ αὐτό. Μὴ λησμονεῖτε ὅτι τὸ ἐν τέταρτον σχεδὸν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως εἶναι Ἑβραῖοι, οἱ δυστυχεῖς δὲ οὗτοι τότε μετὰ φόβου ἐβλεπον προσεγγιζούσας τὰς ἡμέρας τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου τῶν Χριστιανῶν. Πάντες ἐκλείοντο κατὰ τὰς δύο ταύτας ἡμέρας εἰς τὰς οἰκίας των ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ συνοικίᾳ· οὐαὶ δὲ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἐτόλμα νὰ ἐξέλθῃ! οἱ χριστιανοὶ ἀγιοπαῖδες θεώρουν καθῆκόν των ὑπὸ τῆς εὐσεβείας των ἐπιβαλλόμενον νὰ τοῦ σπάσουν τὸ κεφάλι ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἀνταποδώσουν ἐπὶ τῆς παρεΐας του τὸ ράπισμα, ὅπερ ἔλαβεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Ἀρχιερέως. Ταῦτα, μαρτυρούμενα ὑπὸ τῶν γερόντων, ἐξέλιπον ἤδη, καὶ οἱ ἰσραηλίται σήμερον ἀνενόχλητοι ἐντελῶς ἀπολαύουσιν ἰσονομίας καὶ ἐλευθερίας ἐξ ἀνασκοπῆς δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν ἔχουσιν ἐντελῶς κεκλεισμένα τὰ μαγαζεῖά των, καίτοι ἐνίοτε τολμᾷ τις νὰ ἀνοίγῃ τὸ ἑαυτοῦ καὶ νὰ ἐμπορεύηται, τοῦθ' ὅπερ ἐὰν ἐτόλμα νὰ πράξῃ κατὰ τοὺς ἀπομεμακρυσμένους ἐκεῖνους χρόνους τοῦ φανατισμοῦ δὲν θὰ ἔμενε λίθος ἐπὶ λίθου ἐκ τοῦ μαγαζεῖου ἐκεῖνου.

Τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν τραπέζι δὲν στρώνεται εἰς τὰς οἰκίας, ἀλλὰ πάντες (ἐννοοῦμεν τὰ μεγάλα πλήθη καὶ τὸν λαόν, ὅχι τοὺς ἐξηγενησιμένους καὶ μὲδέρους!) τρώγουν ὅπως ὅπως ἐπὶ ποδός, ξηροφαγούντες. Ἀναμνησθεῖ τούτο τὴν τέλει τοῦ Ἰουδαίου πάσχα «οὕτω δὲ φάγεσθε αὐτό. Αἱ ὀσφύες ὑμῶν περιζωσμένοι, καὶ τὰ ὑποδήματα ἐν τοῖς ποσὶν ὑμῶν, καὶ βακτηρία ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν. Καὶ ἔδεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς.» Θὰ ἴδετε κατωτέρω ὅτι καὶ ἄλλα ἔθιμα ἀναπολοῦσι τὰς τῶν ἰουδαίων διατάξεις καὶ φράσεις τῆς Π. Δ.

Τὴν ἐσπέραν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ἀπαξάπαντες περιέρχονται τοὺς ναοὺς πρὸς προσκύνησιν τῶν Ἐπιταφίων. Τὴν νύκτα ἄλλοτε οἱ Ἐπιτάφιοι ἐλιτανεύοντο ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς πόλεως, ἢ δὲ λιτανεῖα ἐνὸς ἐπιταφίου, τοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος ἐπανελαμβάνετο τὴν πρωΐαν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἦδη τὸ ἔθιμον ἐξέλιπε, μόνος δὲ ὁ τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος Ἐπιτάφιος μετὰ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου λιτανεύεται τὸ Μέγα Σάββατον.

«Τὸ ἐλληνικὸν πάσχα χαρίζει ἰδιάζον θέλητρον εἰς τὴν ζωὴν τῆς Κερκύρας, λέγει ὁ Γρηγορόβιος (1). Τὴν νύκτα πᾶσα γωνία τῆς ἀγορᾶς παριστᾷ ἀνατολικὸν παζάριον. Λευκοσιδῆ-

(1) Ὅρα ἡμετέρ. μετάφρασιν «Κερκύρας» ὑπὸ Φ. Γρηγορόβου.

ρεσι λυχνίαι ἐλαίου ἐφώτιζον θαμβοῦσαι ὑπὸ τὰς στοάς τῶν ὁδῶν ἐργαστήρια, ἐν οἷς ποικίλα εἶδη ἐπωλοῦντο· τουρκικὰ γλυκίσματα ἀηδοῦς θεωρίας, μέλι, χαλβάς, ζυμαρικὰ ἐλαιώδη, κίτρινον χαβιάριον ἐν βυτίοις, ἐλαίαι μέλαινα, πασχάλια κόκκινα ὡς ἐν ὀρνιθειδέσει ζυμαρικοῖς (colombine=μικραὶ περιστεραι λέγονται) πλήθος πολυδαιδάλων κηρίων ἐπὶ τραπεζῶν, σωροὶ ἄρτων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, σωροὶ πορτοκαλλίων. Οἰνοπωλεῖα, καφεπωλεῖα, κουρεῖα, ἐργαστήρια χειρωνάκτων κ.λ.»

Τὸ Μέγα Σάββατον κρέας δὲν εὐρίσκεται κατ' οὐδένα λόγον ἀπὸ πρωΐας οὔτε ἐν τῇ πόλει οὔτε ἐν ταῖς ἐξοχαῖς — οὐδὲν ζῶον σφάζεται. Ἐν τῇ ἀγορᾷ οἱ πινατόροι (κάτοικοι τῆς Πίνιας ἀχθοφόροι καὶ ἐργάται· Πίνια δὲ λέγεται τὸ κέντρον τῆς ἀγορᾶς, ἐκ τοῦ κωνοφόρου καρποῦ τῆς κουκουναριάς, ἣτις ἦν ποτε ἐκεῖ,) παρασκευάζουσι διὰ μύρτων καὶ ἀνθέων μίαν μαστέλλα (εὐρέ, σὺ φίλε, τὸν κατάλληλον ἀρχαῖκόν ὄρον) ἐξ ἐκείνων ἐν αἷς πλύνουσι αἱ γυναῖκες τὰ ἀσπρόρρουχα, ἣν τοποθετοῦσιν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγορᾶς, καὶ εἰς ἣν οἱ διαβάται προσκαλοῦνται νὰ ρίψωσι πεντάραν ἢ δεκάραν. Τὴν χρῆσιν αὐτῆς θὰ ἴδετε κατωτέρω. Ἡ μαστέλλα πληροῦται ὕδατος.

Τῇ 9ῃ ὥρα τελεῖται, ὡς ἐρρέθη, ἡ λιτανεῖα τοῦ Ἁγίου ἄμα καὶ τοῦ Ἐπιταφίου· μετὰ δὲ τὸ τέλος αὐτῆς περὶ τὴν 10ῃν ὥραν ἅπασαι αἱ ἀρχαὶ αἱ συνοδεύσασαι τὴν λιτανεῖαν μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, προεξάρχοντος τοῦ ἀρχιεπισκόπου μεταβαίνουνσιν εἰς τὴν Μητρόπολιν πρὸς τέλεσιν τοῦ ἐσπερινοῦ τοῦ Πάσχα. Ἐν τούτοις πρὸ τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν παρασκευάζονται καὶ δένονται οἱ ἄμνοι· ὁ αἰμοχαρὴς σφαγεὺς κρατεῖ τὴν μάχαιραν ἐτοίμην. Αἱ οἰκοδέσποιναὶ καὶ αἱ ὑπηρέτριαὶ συναζοῦσι πρὸ τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων πάντα τὰ κατὰ τὸ ἔτος διαπραγγέντα ἢ ἀχρηστα καταστάντα πῆλινα ἀγγεῖα. Οἱ μᾶλλον ἀρειμάνιοι γεμίζουσι πυροβόλα ὄπλα. Οἱ νεωκόροι τέλος κρατοῦσιν ἔτοιμα τὰ γλωσσίδα τῶν κωδῶνων, οἵτινες ἀπὸ τῆς χθὲς Μεγάλῃς Παρασκευῆς οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἐκρούσθησαν. Πρὸ τῆς Μητροπόλεως εἰσιν αἱ μουσικαί, ἡ στρατιωτικὴ καὶ ἡ τῆς Φιλαρμονικῆς Ἐταιρία. Ὁ ἐσπερινὸς ἀρχεται, ἀναγινώσκειται ὁ Ἀπόστολος, καὶ ὅτε ὁ ἀρχιερεὺς ἀρχεται ψάλλον τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός» ἡ σιγὴν ἐν ἀκαρεῖ μεταβάλλεται. Ἄλλ' ἄς ἀφήσωμεν ἐν ταῦθα τὸν Γρηγορόδιον νὰ περιγράφῃ τὰ γινόμενα. «Δίδεται τὸ σημεῖον. Ἐκπυροκροτήσεις ἐβρόντησαν, κώδωνες ἤχησαν, ὁ λαὸς ἐξώρμησεν—ὁ Χριστὸς ἀνέστη! Ἐν ἀκαρεῖ ἡ ἡρεμὸς τεσσαρακοστῆ μετεβλήθη εἰς ἀγριώτατον τάρραχον· ἀπὸ πάσης οἰκίας ἀντήχει θόρυβος σκευῶν· ἀπὸ τῶν παραθύρων ἐπιπτον κατασυντριβόμενα

πῆλινα ἀγγεῖα εἰς ἐμπαιγμὸν Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου καὶ ὡς σύμβολον τῆς ἄλλοτὲ ποτε λιθοβολήσεως τῶν Ἰουδαίων. Πρὸ τῶν πυλῶνων σφάζονται ἐν μανιώδει ἀμίλλῃ ἀρνία καὶ τῷ αἵματι τῶν ἐχαρασσετο Σταυρὸς ἐπὶ τῶν παραστάδων. Τὸ εἰδύλλιον τῆς Κερκύρας διὰ μίας ἀπεσθέσθη, καὶ τοῦτο διὰ τῆς θρησκείας. Ὁλη ἡ νῆσος μετεβλήθη εἰς σφαγεῖον· τὰ λιμνάζοντα αἵματα ἐσωρεύοντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· πᾶς Κερκυραῖος ἐφαίνετο ὅτι ἠπίστατο τὴν τέχνην τοῦ σφαγέως, ὡς ἀρχαῖκός τις ἀνὴρ.»

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω προσθέτομεν ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦ χρεῖν τὰς παραστάδας τῶν πυλῶν τῶν οἰκιῶν, εἶναι γενικώτατον, ἀναμιμνήσκει δὲ τὴν τῆς Γραφῆς διάταξιν περὶ τοῦ Ἰουδαίου Πάσχα «καὶ λήφονται ἀπὸ τοῦ αἵματος καὶ θήσουσιν ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν καὶ ἐπὶ τὴν φλιάν ἐν τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς ἂν φάγωσιν». Ἡ συντριβὴ τῶν πηλίνων ἀγγείων ἀναμιμνήσκει τὴν γραφὴν κατὰ τῶν διωκτῶν τοῦ Μεσσίου Ἰουδαίων «ὡς σκευὴ κεραμῆως συντρίψει αὐτούς».

Ἐν τούτοις καὶ ἄλλα συγχρόνως συμβαίνουσι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς ὑπερχειλιζούσης εὐσεβείας. Οἱ ἐκ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐμβαπτουσι χεῖρας καὶ κεφαλὴν ἐν τῇ ρηθείῃ μαστέλλῃ καὶ ἀποπλύνονται. Δὲν ἔχει ἴσως τοῦτο συγγένειάν τινα πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τελεσθέντα νιπτῆρα, ἢ πρὸς τὸ «νίψομαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου» τῆς Γραφῆς εἰς τὴν παρεμφερῆ νίψιν τοῦ Πιλάτου; Ἐν ταῖς οἰκίαις συγχρόνως πολλαὶ γυναῖκες δάκνουσι κλειδάς σιδηρᾶς, τοῦθ' ὅπερ βεβαίως ὑποδηλοῖ τὸ ἀτύλας χαλκᾶς καὶ μοχλοῦς σιδηροῦς τοῦ Ἄδου, οὗς συνέτριψεν ὁ Ἰησοῦς» κατελθὼν ἐκεῖσε.

Ἡ κωδωνοκρουσία ἐκ τῆς πόλεως ἐν τούτοις μεταδίδεται εἰς τὴν ἐξοχὴν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, ὥστε εἰς ἐν τέταρτον τῆς ὥρας συγχρόνως ἅπασα ἡ νῆσος τελεῖ τὴν πρώτην ταύτην Ἀνάστασιν.

Ἐν δὲ τῷ δημοσίῳ σφαγεῖῳ ἄλλα ὅμοια συμβαίνουσι. Οἱ δεξιώτεροι τῶν σφαγῶν ἴστανται παρὰ τοὺς βόας μὲ τὴν μάχαιραν εἰς τὴν δεξιάν· ἄμα κρούσῃ ὁ κώδων ἐν ἀκαρεῖ θύεται ὁ βούς, καὶ πάντες οἱ ἐκεῖ σφαγεῖς ἀμιλλῶνται τίς πρῶτος νὰ ἐκδώρῃ, ἐτοιμάσῃ, ἐπιβιδάσῃ εἰς κάρρον καὶ φέρῃ εἰς τὴν πόλιν νικητῆς τὸν πρῶτον ἐσφαγμένον βούν, ὅπως λάβῃ τὸ παρά τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς ὀρισμένον βραβεῖον ταχύτητος καὶ δεξιότητος συγχείμενον ἐκ 50 δρ. Τὸ κάρρον ἀπὸ ῥυτῆρος τρέχον δὲν βραδύνει ποτὲ πλείοτερον τῶν 11—13 λεπτῶν ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως! τὸ δὲ ἐν αὐτῷ κρέας οὐ μόνον εἶναι θερμὸν εἰσέτι, ἀλλὰ καὶ ἀσπαίρει· μετὰ ζητωκραυγῶν δὲ καὶ χειροκροτήσεων δέχονται οἱ ἐν τῷ κροσωλεῖῳ παρεστῶτες τὸν νικητὴν. Ἀπὸ

της στιγμῆς ἐκείνης τὰ κρέατα ἀλλεπάλληλα σωρεύονται πρὸς πώλησιν εἰς τὴν ἀγοράν.

Ἡ τελετὴ τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἡ λειτουργία κατὰ τὴν Κυριακὴν ἐν τε τῇ πόλει καὶ τῇ ἐξοχῇ εἰς ὀλιγίστας ἐκκλησίας τελεῖται κατὰ τὰς μεσονυκτίους ὥρας· οἱ πλεῖστοι τῶν ναῶν λειτουργοῦσι τὰς πρωϊνὰς ὥρας. Πόσον εἶναι ὠραιότερον τὸ ἄλλο ἔθιμον, ὅπερ ἐπικρατεῖ καθ' ὅλην τὴν χριστιανικὴν ἀνατολήν, καθόσον γινώσκομεν. Τῆς εἰκόνας τῆς Ἀναστάσεως τελεῖται λιτανεῖα ἐν μεγάλῳ κύκλῳ περὶ τὴν πόλιν ἢ τὸ χωρίον. Ἐν τισὶ τῶν ναῶν δίδονται τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἐνορίταις αἱ πασχάλιοι λαμπάδες ἀς ἀνάπτουσι κατὰ τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς». Ἐπίσης δίδεται αὐτοῖς δαπάνη τῆς Ἐκκλησίας τὸ λεγόμενον *Καταβόλι*, ἧτοι μερὶς ὀπτοῦ ἀμνοῦ ἢ ὠν καὶ ἄρτου. Ταῦτα δὲ φέρονται ὡς καθηγιασμένα εἰς τὸν οἶκον καὶ πάντες ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνουσι. Ἡ τράπεζα, ἧτις δὲν ἐστρώθη Μεγάλῃν Παρασκευὴν καὶ Μέγα Σάββατον, εἰς ἀντισέκωμα στρώννεται τὴν Κυριακὴν καὶ δὲν ξεστρώεται ἐπὶ 7 ἡμέρας ἧτοι μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ· ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς πάντοτε κεῖται ἄθικτος ἡ *Χριστοκουλούρα* ἢ Χριστόψωμο, μόνον δὲ τὴν κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ, ξηρὰ ἤδη τέμνεται. Ἐν τοῖς χωρίοις πᾶσι τὴν ἐβδομάδα τῆς Διακαινησίμου τελοῦνται λιτανεῖαι τῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, τὴν Νέαν Τρίτην ἢ Νέαν Παρασκευὴν, ἢ καὶ τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ. Μίαν τοιαύτην λιτανεῖαν τῆς Παναγίας τοῦ Βηροῦ θαυμασίας περιγράφει ὁ Γρηγορόβιος. Ἡ λιτανεῖα αὕτη, ἣν παρακολουθεῖ ἅπαν τὸ χωρίον συνήθως διαρκεῖ ἀπὸ τῆς πρωΐας μέχρι τοῦ ἀπογεύματος. Ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου μεταφέρεται εἰς ἐξωκλήσιόν τι ἢ ἐπὶ λόφου τινὸς ὅπου ὑπάρχει ἐρημοκλήσιον, ἐκεῖ τελεῖται λειτουργία καὶ πάλιν ἐν πομπῇ μετακομίζεται εἰς τὸ χωρίον. Ὁ μέλλων νὰ μεταφέρει τὴν εἰκόνα ἐπὶ τῶν ὤμων λαμβάνει τὸ δικαίωμα τοῦτο διὰ πλειοδοσίας ὑπὲρ τοῦ ταμεῖου τοῦ ναοῦ· εὐνόητον ὅτι εἰς τὸν πλειστηριασμὸν τοῦτον οἱ νέοι μετὰ πείσματος ἀμιλλῶνται. Ἔστιν ὅτε αἱ λιτανεῖαι αὗται γίνονται ἀφορμαὶ μικροφιλοτιμιῶν καὶ ἐρίδων μεταξύ χωρικῶν καὶ δλοκλήρων χωρίων.

Τοιαῦτα ἐν ὀλίγοις τὰ ἔθιμα τὰ ἰδιαίτερα τῆς νήσου Κερκύρας κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα. Ἄλλα ἔθιμα κοινὰ ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι παραλείπομεν, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐρρέθη.

ΣΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Ἔθιμα ἐν Σκουπίῳ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρυτῶν.

1) Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς τῶν δώδεκα Εὐαγγελίων ἀκολουθίας μέχρι τοῦ Εὐαγγελίου τῆς λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου οἱ κώδωνες τῶν ναῶν τοῦ χωρίου ἠχοῦσιν ἀραιότατα καὶ

πενθίμως, ἐν τοῖς δώδεκα μάλιστα Εὐαγγελίοις πάντοτε συντῆ ἀναγνώσει ἐκάστου Εὐαγγελίου ἐπαναλαμβάνεται ἡ τοῦ κώδωνος πένθιμος κροῦσις. Παραδόξως δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πενθίμως ἠχοῦσιν οὗτοι καὶ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Ἀγάπης (Οὔσης ὀψίας κλ.).

2) Τῇ πρωΐᾳ τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς τὰ τέκνα ἢ οἱ ἀπεσταλλέμενοι τῶν ἱερέων περιέρχονται τὸ χωρίον καὶ συναθροίζουσι παρὰ τῶν ἐχωρίων τὰ αὐτὰ τῶν παπάδων, ἰδιαιτέρως δι' ἐνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν.

3) Κατὰ τὴν ἐξοδον τοῦ Ἐπιταφίου οἱ πορευόμενοι παῖδες καίουσι διὰ τῶν λαμπάδων αὐτῶν ξηροὺς φρακτὰς κήπων συναντωμένους καὶ διὰ λίθων βάλλουσι θύρας ἀχυρώνων ἢ κατωγειῶν, ὅπως ἐκδιώξωσι τοὺς ἐκεῖ ἐμφωλευντάς δαίμονας.

4) Μετὰ τὴν τοῦ Ἐπιταφίου ἐπιστροφήν εἰς τὸν ναὸν ἴστανται ἐν τῇ εἰσοδῷ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ κρατοῦντες ἀπὸ τῶν ποδῶν τὴν τράπεζαν, ἐφ' ἧς ὁ Ἐπιτάφιος, καὶ ὑψοῦσιν αὐτόν· ἅπας δὲ ὁ λαὸς διέρχεται διὰ μέσου τῶν ἱερέων καὶ ὑπὸ τὸν Ἐπιτάφιον. Οἱ δ' εὐλαβέστεροι καὶ μάλιστα γυναῖκες εἰσέρχονται διὰ τῆς καμάρας τοῦ Ἐπιταφίου εἰς τὸν ναὸν, ἐξέρχονται εἴτα διὰ τῆς θύρας τοῦ γυναικωνίτου καὶ ἀπατῶντες τοὺς ἄλλους εἰσέρχονται αὐθις ὑπὸ τὸν θόλον τοῦ Ἐπιταφίου, καὶ τοῦτο ἐπαναλαμβάνουσιν αὐθις, ἐὰν ὁ χρόνος ἐπιτρέψῃ.

5) Τῇ πρωΐᾳ τῆς Μεγάλῃς Πέμπτης αἱ παρθενοὶ ἐξάγουσιν ἐκτὸς τῶν οἰκιῶν καὶ ἀναπεταννύουσιν ἐπὶ τῶν φρακτῶν πρὸς τε θεῖαν εὐλογίαν καὶ πρὸς ἐπίδειξιν τὰ μάλλινα καὶ βαμβακερὰ αὐτῶν προικῶ ὑφάσματα.

6) Ὡς κακὸς οἰωνὸς θεωρεῖται, καὶ θάνατος μέλους τινὸς προοιωνίζεται διὰ τὴν οἰκογένειαν ἐκείνην, ἧτις εἴτε ἐκ συμπτώσεως εἴτε ἐξ ἐνδείας εἴτε ἐξ ἀμελείας δὲν ἀγοράσῃ ζῶντα ἀμνὸν καὶ δι' αὐτοῦ λαμπρέσῃ κατὰ τὸ Πάσχα.

7) Λίαν ἐπαγωγὸς εἶνε ἡ συνήθεια, καθ' ἣν μετὰ τὸ τέλος τῶν κανόνων *Κύματι θαλάσσης*, κλπ. κατὰ τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως σβέννυνται πάντα τὰ ἐν τῷ ναῷ φῶτα, ὡς καὶ τὰ τῶν κανδυλιῶν, μένει δὲ μόνον ἀνημμένον τὸ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ τιμίου Σταυροῦ, οὕτω δὲ ψάλλουσιν ἐν κατανύξει οἱ ἱερεῖς τὸ «Ἰδοὺ σκοτία καὶ πρωὶ», μεθ' ἧς ἐξέρχονται καὶ ψάλλοντες τὸ «Δεῦτε λάβωμεν φῶς κλπ.» ἐπανάγουσι τὴν λάμπην ἐν τῷ ναῷ.

8) Διαρκούσης τῆς καύσεως τῶν λαμπάδων κατὰ τὴν τελετὴν τῆς Ἀναστάσεως οἱ ἄνδρες χάριν ἀστείσμου καίουσι τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς τῶν παρισταμένων, ἧτις κατὰ τὴν τῶν χωρικῶν συνήθειαν οὐχὶ μικρὰ εἶνε, καὶ μάλιστα τῶν *Ἀναγνωστάδων*, οἵτινες εἶνε πολυάριθμοι, χάριν θυμηδίας. Ὡς ἐκ τούτου πολλοὶ ἀναγκά-

ζονται νὰ μὴ ἐκβάλλωσιν ὅπως τὸ φέσι των, ἢ ν' ἀλείφωσι τὴν κόμην των δι' ὄξους, ὕδατος κλπ., ὅπως μὴ καίηται.

9) Τὸ λείψανον τῆς λαμπάδος τοῦ ἐπιταφίου φυλάττουσιν ἀσφαλῶς, καὶ χρησιμοποιοῦσιν ἐν ἀσθενείαις καὶ μάλιστα εἰς ὠδινούσας γυναῖκας.
Ἐν Καλαβρύτοις τῇ 13 Μαρτίου 1889.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Γυμνασίου.

Ἔθιμα ἐν Καλύμνῳ.

Ἐκπληρῶν τὴν ὑμετέραν ἐπιθυμίαν ἀποστέλλω δημῶδες ἄσμα ἢ μᾶλλον θρῆνον, ὃν ἐν Καλύμνῳ ἠλικιωμένοι γυναῖκες κατὰ τὴν ἀγροπνιαν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ψάλλουσι περὶ τὸν Ἐσταυρωμένον.

Καὶ ἐν ἄλλο γίνεται ἐνταῦθα: Μετὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν Ὁρῶν ἐκφέρουσι τοὺς ἐπιταφίους εἰς τὸ νεκροταφεῖον. Παρθένοι δὲ λευχειμονοῦσαι ψάλλουσι τὰ εὐλογητάρια κατ' ἀρχαιοτάτον ἔθιμον ἀναφερόμενον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χρυσοστόμου.

Ὁ θρῆνος ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἦλθεν ἡ γ' ἰὰ Σαρακοστῇ ἡ ἀγιας ἡμέραις πού λειτουργοῦν ἡ ἐκκλησιαίς καὶ ψάλλουν οἱ παπάδες. Κάτω στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ στοῦ Χριστοῦ τὸν τάφον, ἡ Παναγιά ἐκάθητο μόνη καὶ μοναχὴ τῆς. Τὴν Προσευχὴ τῆς ἔκαμνε γιὰ τὸν μονογενῆ τῆς. 'κούει βρονταῖς, 'κούει 'στραπαῖς καὶ οὐτραῖς μεγάλαις· ἀγία βῶδια σφάζουσαι ἢ πρῶτατα συζούγουσι; Χύνει νὰ δῆ στὴν πόρτα τῆς, νὰ δῆ στὴ γειτονιά τῆς. Ὡρεῖ ἄνω, Ὡρεῖ κάτω, Ὡρεῖ, ψυχὴ δὲν βλέπει· Ὡρεῖ τὸν οὐρανὸν θαμβὸν καὶ τᾶστρα βουρκωμένα, τὸ φεγγαράκι τᾶγλαμπρον στὸ αἶμα βουτισμένον. Καὶ πάλιν κ' ἀνατήρησε Ὡρεῖ τὸν αἶ Γιάννη, Ὡρεῖ τον καὶ κατέβαινε κλιαιμένον καὶ δαρμένον κ' ἐκράτει μὲσ' στὴ χειρὰ του μανδύλι ματωμένον κ' ἐκράτει καὶ στὴν ἄλλην του μαλλιὰ τῆς κεφαλῆς του κ' ἐκράτει καὶ στὰ νύχια του κρέας τοῦ μάγουλου του. Κ' ἡ Παναγιά τὸν ἐρωτᾷ, κ' ἡ Παναγιά τοῦ λέγει: — Ἄτ μου Γιάννη Πρόδρομε καὶ βαπτιστὰ τοῦ γιοῦ μου, δὲν εἶδες τὸ παιδάκι μου καὶ τὸν μονογενῆ μου; — Δὲν ἔχω στόμα νὰ σοῦ πῶ, χεῖλη νὰ σοῦ μιλῆσω, καὶ σιδερένια νὰ σοῦ τὸ 'μολογήσω. Ὡρεῖς το κεῖνο τὸ βουνό, τὸ ὕψηλό, τὸ μέγα, πούχει τὴν μαύρην γῆν κορφῇ, τὸν οὐρανὸν παντέραι; Ἐκεῖ τὸν ἔχουν οἱ ἄβριοι ἐξόγκωνον δεμένον, σὰν κλέπτη τὸν ἐπιάσανε, σὰν πόρνο τὸν κρατοῦσι, σὰν χωρίζη ἀνδρόγυνον ἐκεῖ τὸν τυραννοῦσι. Ἐβάζου τὸ χρυσοκούφισον καὶ βάζου του ἀγκάθιον, Ἐβάζου τὸ χρυσοζῶναρον καὶ βάζου του τὸν βάτον, Ἐβάζου τὰ χρυσοπάπουτσα καὶ βάζου του τσαρούχια. Ἡ Παναγιά σὰν τᾶκουσε λιγοθυμιά τῆς ἦλθε. Σταμνιά νερὸ τὴν 'πηρεσοῦν τρία καννιά τὸν μόσχον καὶ ἔξη τὸ ροδόσταμον ὡστε πού νὰ συμφέρη. Κ' ἡ Παναγιά συνέφερε κ' αὐτὸν τὸν λόγον εἶπεν: — Ἄς ἔσθ' ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαρία καὶ τοῦ Λαζάρου ἡ μάνα καὶ τοῦ Προδρόμου (1) ἡ ἀδελφὴ καὶ ἡ ἄλλη Ἀλισάθη, νὰ πάμε νὰ τὸν πάρωμεν πρὸ τοῦ μᾶς τὸν σταυρώσουσαν καὶ πρὶν τοῦ βάλουσαν τὰ καρφιά καὶ μᾶς τὸν θανατώσουσαν. Στρατὶ, στρατὶ, τὸ πιάσανε, στρατὶ τὸ μονοπάτι, καὶ τὸ στρατὶ τοὺς ἔβγαλε σ' ἕνα μικρὸ βρυσάκι κ' ἐδίψασεν ἡ Παναγιά σ' αὐτὴν νὰ πιῇ λιγάκι. 'κούει χαλκιά κ' ἐγάλκευε χαλκιά μὲ τὰ παιδιὰ του, χαλκιά μὲ τὴν γυναῖκά του καὶ μὲ τὴν φαμελιά του.

(1) Ἡ παράδοσις συγγείε ἐνταῦθα τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην μὲ τὸν Πρόδρομον.

— Μωρὴ μωρὴ ἀτσιγγανε, ἦτανε αὐτὰ πού κάνης; ἄβριοι μου παραγγείλασι πιρῶνια νὰ τοῖς κάμω· ἐκεῖνοι μούπαν τέσσαρα καὶ ἐγὼ τοῖς κάμω πέντε· τὰ δυὸ στὰ δυὸ του γόνατα, τὰ δυὸ στὰ δυὸ του χέρια καὶ τᾶλλο τὸ φαρμακερὸ νὰ 'μπήξουν στὴν καρδιά του νὰ τρέξη αἶμα καὶ νερὸ νὰ 'λιγωθῇ ἡ ψυχὴ του.

— Μωρὴ, μωρὴ ἀτσιγγανε ψωμί νὰ μὴν χορτάσης οὐδὲ τὴν τραχηλίτσα σου ποτὲ νὰ μὴν ἀλλάξῃς· μωρὴ, μωρὴ ἀτσιγγανε δεῖξέ μου τὸν υἱὸν μου. γιὰ δεῖξέ μου τὸν γιοῦκά μου καὶ τὸν μονογενῆ μου. — Ὡρεῖς το 'κεῖνο τὸ βουνό τὸ ὕψηλό τὸ μέγα πούχει τὴν μαύρην γῆ κορφῇ τὸν οὐρανὸν παντέραι; Ἐκεῖ τὸν ἔχουν οἱ ἄβριοι ἐξόγκωνον δεμένον.

Ἄβριοι ἡ Παναγιά 'κλαιεν, ὦραις καὶ μοιρολόγια. Στρατὶ, στρατὶ τὸ πιάσανε, στρατὶ τὸ μονοπάτι· τὸ μονοπάτι τοὺς ἔβγαλεν εἰς τοῦ ληστοῦ τὴν πόρτα. Ἐβρίσκει τὴν πόρτα σφαλκτικὰ καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα, τὰ ἔρημα παράθυρα σφικτὰ μανδαλωμένα, κ' ἔδесе τὰ χερσάκιά τῆς τὴν πόρτα παρεκάλει:

— Ἄνοιξε πόρτα τοῦ ἄβριου καὶ πόρτα τοῦ Πιλάτου!

Κ' ἡ πόρτα ἀπὸ τὸν φόβο τῆς ἀνοίγει μοναχὴ τῆς.

Μπαίνει πάνω ἡ Παναγιά καθίζει στὸ κρεβάτι.

— Παρακαλῶ σε, Μωυσῆ, δεῖξέ μου τὸν υἱὸν μου.

— Ὡρεῖς τὸν 'κεῖνον τὸν χλωμόν, 'κεῖνον τὸν κειρινιάρην; ἐκεῖνος εἶναι ὁ γιοῦκάς σου καὶ ὁ μονογενῆς σου.

Ἡ Παναγιά σὰν τᾶκουσε λιγοθυμιά τῆς ἦλθε:

— Φέρτε μαχαίρι νὰ σφαγῶ, κρημνὸν γιὰ νὰ κρημνίσω κ' ἕνα ποτάμι θάλασσα γιὰ νὰ ψυχομαγήσω.

Χριστὸς ἀπηλογήθηεν ὅπου 'ταν σταυρωμένος:

— Μάνα μου, σὰν σφαῖς ἐσύ, σφάζονται κ' ἄλλαις μάναις.

Μάνα μου, σὰν πηγῆς ἐσύ, πνίγονται καὶ ἄλλαις μάναις·

ἄμε, μάνα, στὸ σῆτι μας καὶ στὸ ἀρχοντικό μας

καὶ πίνε ἄβολο κρασί, κ' ἄφροτα παξιμάδι,

νὰ φᾶν μανάδες μὲ παιδιὰ, παιδιὰ δίχως μανάδες,

καὶ τὰ καλὰ τάνδρόγυνα μὲ τοὺς καλοὺς τῶν ἄνδρες.

Μάνα, τὸ μείο Σάββατο πού παίζου ἡ καρπάναις,

τότε καὶ σύ, Μανοῦλά μου, θὰ δῆς χαραῖς μεγάλαις.

Σημειῶ δὲ καὶ τοῦτο ἐν τέλει: Καθ' ὅσον παρέρχονται αἱ ἡμέραι λέγουσιν εἰς τὰ παιδιὰ ὅτι ἡ Λαμπρὴ ἔρχεται, εἶναι εἰς Βουδρούμιον, εἶτα εἰς Κῶ καὶ κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου ἐν αὐτῇ τῇ νήσῳ, εἰς τὴν θέσιν Βαθῦ· διὰ τοῦτο τὰ παιδιὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου λέγουσιν τὸ ἐξῆς ἄσματιον:

Ὁ Λάζαρος θέλει αὐγὸ
καὶ λιθάνι, καὶ κερὶ
καὶ τσαρούχια νὰ φορῇ
νὰ πηγαίνει τὸ Βαθῦ
νὰ μᾶς φέρη τὴν «Λαμπρὴν»
νὰ δαγκάσωμε τ' ἄρνι
ἀπ' τὸ πόδι καὶ ἀπ' τ' αὐτί.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Κ. ΖΕΡΒΟΣ

Καλύμνιος

Ἔθιμα ἐν Ἄνδρῳ

Ἄσματα τῆς μεγάλης ἐβδομάδος

Α—Ἀρχὴ τοῦ κόσμου
Β—Βασίλειος ἔρχεται
Γ—Γεννάται ὁ Χριστὸς
Δ—Δύο ἄγγελοι τὸ χαῖρε
Ε—Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς
Ζ—Ζήτει τὸν Ἰουδαῖον
Η—Ἦταν ὡς ἀθάνατος
Θ—Θαύματα ἐποίησε
Ι—Ἰωάννης τὸν ἐθάπτισε
Κ—Κάλαμον ἐβάστασε
Λ—Λαὸς τὸν ἐτριγύρισε
Μ—Μαθητῆς τὸν πρόδωσε
Ν—Νύκτα τὸν ἐπιάσανε

Ε—Εύλο τοῦ ἐδόσανε
 Ο—Ὁ Πιλάτος ἔλεγε
 Π—Ποῖος εἶσσι
 Ρ—Ρωμαῖος εἶμοι
 Σ—Σημεῖα ἔδειξε
 Τ—Τούτοις ἄφες ἔλεγε
 Υ—Υψηλὰ τὸν κρέμασαν
 Φ—Φυλακὴ τὸν ἔβαλον
 Χ—Χολὴ τὸν ἐποτίσανε
 Ψ—Ψάλλοντες καὶ λέγοντες
 Ω—Ὡ μέγα τὸ βλογημένον.

Γιὰ τὸ πείσμα τῶν Ἑβραίων
 ἀνεστήθη ὁ Χριστός.
 Βάγια βάγια τῶν βασιῶν
 Τρῶνε ψάρι καὶ κολιδί
 Καὶ τὴν ἄλλη Κυριακὴ
 Τρῶνε κόκκινον αὐγὸ

Τὴν τυρὴν καὶ τῶν βασιῶν
 μπαῖν' ὁ δικάλος 'ς τὸ γιολό.

Μεγάλη Δευτέρα—Μεγάλη μαχαῖρα
 Μεγάλη Τρίτη—Μεγάλη κρίσι
 Μεγάλη Τετάρτη—Μεγάλη ἀνάγκη
 Μεγάλη Πέμπτη—Ποῖος μπορεῖ νὰ στέκη
 Μεγάλη Παρασκευὴ—Κλάμματα καὶ δαρμοὶ
 Μεγάλο Σαββάτο—Ἡ κολουῦρες 'πάνω κάτω
 Μεγάλη Κυριακὴ—Δαμπρηγῆτης καὶ κρασί

Χαίρε πύλη χαίρετε
 Χαίρε Τίμιο Σταυρὲ
 Ὁ χορὸς τῶν Ἀποστόλων
 Καὶ ἡμεῖς οἱ μαθηταὶ
 [Ἡμεῖς οἱ τρεῖς οἱ τέσσερες
 Κ' οἱ ἄλλ' εἴκοσι τέσσερες
 Τὴν πόλιν ἐγυρίσαμεν
 Τὴν πόλιν τὴν μητρόπολιν
 Τὸ βασιλιᾶ δὲν ἤρραμε
 Χειμῶνα ἐπεράσαμε
 Ἀλλὰ τὸν ἐπιτύχαμε] (1)
 Ψάλλοντες καὶ ἤλθαμεν
 Σήμερον καὶ αὐριον
 Κι' ὄλην τὴν ἐβδομάδα
 —Μάρτη Μάρτη μου καλέ
 Καὶ Ἀπρίλι φοβερὲ
 Ὁ ἥλιος λάμπει—ἡ γῆ μυρίζει
 Τὰ δένδρο' ἀνοῦνε—τὰ πουλιὰ κελαῖδοῦνε
 *Ἐξω ψύλλοι ποντικοὶ
 Νὰ φᾶτε κλαδοκούμαρο
 Νὰ πέστε νὰ φοφήσετε
 Μέσα Μάη καὶ χαρὰ
 Καὶ κουκούλια καὶ ποτὰ
 Καὶ σφικτὰ καὶ δυνατὰ
 —Ὡς λουλουδίσει ὁ σταυρός
 Νὰ λουλουδίσουν τὰ διακόπια σας
 Νὰ πῆσουνε τὰ σπῆτια σας
 —Σήκω κερά ἀπ' τὸ θρονί
 Νὰ μοῦ δώσης τὸ αὐγὸ
 Τὸ αὐγὸ σαρακοστὸ
 Γιατ' ἔχω δάσκαλο κακὸ
 Κι' ἂν πάω ἀψὰ μαλώνει με
 Κι' ἂν ἀργήσω δέρνει με
 *Ἄς τὸ πάρω τὸ αὐγὸ
 Κι' ἄς δαρθῶ κι' ἄς σκοτωθῶ
 Καὶ εἰς ἔτη πολλὰ τῆς καλῆς νοικοκυρᾶς.

Τὸ τελευταῖον ἄσμα ἄδουσιν ἐν Ἀνδρῶ, κυ-
 ρίως ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ Κορθίου, τὴν μεγάλην
 Παρασκευὴν μικροὶ παῖδες περιάγοντες ἀπὸ οἰ-
 κίας εἰς οἰκίαν ἀνθοστόλιστον καλὰ μινον σταυ-
 ρόν, ὃν ἀγιάζουσι προηγούμενως καταθέτοντες
 τὴν ἐσπέραν τῆς μεγάλης Πέμπτης ἐν τῇ ἐκκλη-

σίᾳ, ὅπως ἀκούσῃ τὰ δώδεκα εὐαγγέλια, ὡς
 λέγουσιν οἱ μικροὶ ἐκεῖνοι εὐλαβεῖς. Ἐκ τῶν ἀν-
 θείων δὲ τοῦ σταυροῦ ἀποσπῶντες δίδουσιν εἰς τὰς
 τρεφούσας μεταξοκάμπας νοικοκυρᾶς, λαμβά-
 νουσι δὲ παρ' αὐτῶν τὸ σαρακοστὸ αὐγὸ τὸ
 μὴ κόκκινον δηλαδὴ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΑΡΥΣΤΙΝΑΚΗΣ.
 Τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς

*Ἔθιμα ἐν Πάτρῳ.

Ἡ τελετὴ τοῦ Νιπτῆρος.

Ἡ μεγάλη καὶ ἐξόχως ἰδιάζουσα εἰς τὴν πα-
 τρίδα μου τελετὴ, μίᾳ τῶν καθ' ὄλον τὸ ἔτος
 ἐπισημοτέρων καὶ πανηγυρικωτέρων τῆς νήσου,
 εἶνε ἢ κατὰ τὴν Μεγάλῃν Πέμπτην τελετὴ τοῦ
 Νιπτῆρος. Ἡ τελετὴ αὕτη νῦν μόνον ἐν Ἱεροσολύ-
 μοις τελεῖται κατ' ἔτος, ἂν δὲν λανθάνωμαι δὲ
 καὶ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῆς Κωνσταντινουπό-
 λεως ἀνα πάσαν εἰκοσιπενταετίαν. Ἀλλ' ἐν Πά-
 τρῳ μετὰ μείζονος πομπῆς γινομένη ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ὁ Νιπτῆρ εἶνε ὑπερῶν τι σχηματιζόμενον
 ἐκ δαπέδου σανίδων ὑπὲρ τὸν πῆχυν ἐξέχον τοῦ
 ἐδάφους· αἱ σανίδες στηρίζονται ἐπὶ εἶδους κιγ-
 κλίδων ξυλίνων. Τὴν προτεραίαν λοιπὸν τῆς ἡ-
 μέρας τῆς τελετῆς, ἧτοι μετὰ τὴν μεσημβρίαν
 τῆς Μεγάλῃς Τετάρτης ἰδρύεται τοῦτο ἐν τῷ
 μέσῳ τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο κυριωτέρων πλατειῶν
 τῆς πόλεως, ὧν ἡ μὲν πρὸς τὸ ΒΑ. αὐτῆς κει-
 μένη, κατὰ τὰ Ἀποθιανὰ, ὅπως ἐπιτοπίως
 καλοῦνται, ὀνομάζεται, ὡς ἐκ τῆς παρακειμένης
 ὁμωνύμου ἐκκλησίας «Ἁγία Λεοβία», ἡ δὲ πρὸς
 τὸ ΝΔ. κατὰ τὰ Ἀλωτινὰ, κειμένη καλεῖ-
 ται «Λότζα» ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ Loggia λαβοῦσα
 τὸ ὄνομα. Ἰδρύεται λοιπὸν ὁ Νιπτῆρ ἐναλλάξ
 ἐν τῷ μέσῳ ἢ τῆς μὲν ἢ τῆς δὲ τῶν δύο τού-
 των πλατειῶν, τούτέστιν ἐὰν κατὰ τὸ ἔτος
 τοῦτο στηθῇ ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ἁγίας Λεο-
 βίας, τὸ ἐπόμενον θὰ στηθῇ ἐν τῇ τῆς Λότζας.
 Περὶ τὸ τραπέζοειδὲς τοῦτο ὑπερῶν ὑψοῦνται
 κατὰ διαλείμματα κοντάρια φέροντα φανούς, ὡς
 τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἔχοντα ὑπ' αὐτοὺς με-
 ταξίνους ἢ χρυσοῦφάντους ἐπίσειοντες, παρεμ-
 βάλλονται δὲ καὶ σταυροὶ ἐπὶ κονταρίων καὶ αὐ-
 τοί, δύο δ' ἐξαπτέρυγα ὑψοῦνται περὶ τὴν ἔδραν,
 ἐφ' ἧς κάθηται ὁ λαμβάνων τὸ πρόσωπον τοῦ
 Χριστοῦ Καθηγούμενος τῆς Μονῆς, ὁ καὶ Χωρε-
 πίσκοπος τῆς νήσου, ἢ ἂν τύχῃ παρεπίδημος
 Ἀρχιερεὺς τις, εἰς ὃν ὁ πρῶτος ἐκ φιλοφρονήσεως
 παραχωρεῖ τὴν τιμὴν ταύτην.

Τὰ μεταξὺ τῶν σταυρῶν καὶ φανῶν κενὰ δια-
 λείμματα συνδέονται ἐκ τοῦ ἄνωθεν μέρους διὰ
 στεφανῶν ἐκ μυρσινῶν—τῆς δάφνης σπανιζούσης
 λίαν ἐν τῇ νήσῳ—καὶ ἐξ ἄγριον νάρδων, λαμ-
 πρῶν καλομένων ἐν τῇ πατρίδι μου.

Ἡ τελετὴ ἄρχεται περὶ τὴν 11ην π. μ.

(1) Τοῦτο ἀπρηχαιωμένον πως δὲν λέγεται σήμερον.

ἔραν, μετὰ τὴν Λειτουργίαν τῆς Μεγάλης Πέμπτης οὕτω·

Σημαίνουσι κατὰ πρῶτον οἱ κώδωνες τῆς Ἱεράς Μονῆς καὶ ἔνδεκα ἱερεῖς μετὰ τοῦ Καθηγουμένου, ἢ τοῦ τυχόντος Ἀρχιερέως τοῦ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ λαμβάνοντος, ἐξέρχονται τῆς Μονῆς συνωδευμένοι ὑπὸ τεσσάρων ἱεροδικόνων καὶ μεταβαίνουν εἰς τὴν πλατεῖαν ὅπου θὰ τελεσθῇ ὁ Νιπτῆρ. Ὄθεν διέρχονται κρούονται χαρμωδῶς οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν· ἀφοῦ δὲ φθάσωσιν εἰς τὴν πλατεῖαν περιβάλλονται τὰς ἱερατικὰς αὐτῶν στολὰς, πλὴν τοῦ στιχαρίου, καὶ οἱ μὲν ἔνδεκα οἱ παριστῶντες τοὺς ἔνδεκα Μαθητὰς ἱερομόναχοι περιβάλλονται ὁμοίχρους ἐκ βυσσινόχρου βελούδου στολὰς, πλὴν τοῦ Ἰούδα, ὅστις μόνος δὲν εἶνε ἱερομόναχος, ἀλλὰ τις ἐκ τῶν πτωχῶν λαϊκῶν, εἰς ὃν πρὸς ἀμειβὴν διὰ τὸ ἀπαισιῶν καὶ μισητῶν εἰς τὸ εὐλαβῆς πλῆθος πρόσωπον, ὅπερ λαμβάνει, δίδουσι οἱ τῆς Μονῆς ζευγὸς καινουργῶν ὑποδημάτων καὶ τριάκοντα γρόσια, τὰ ὅποια κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦλάχιστον ἀντιπροσωπεύουσι τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῦ προδότου Ἰούδα.

Πρὶν ἀρχίσῃ ἡ τελετὴ στήνεται ἐπὶ ὑψώματος τὸ ἀναλόγιον, ἐφ' οὗ τίθεται τὸ Ἱερόν Εὐαγγέλιον. Περὶ τοῦτο ἴσταται καὶ ὁ χορὸς τῶν καλλιφωνοτέρων καὶ τεχνικωτέρων τῆς Ἱεράς Μονῆς ψαλτῶν, οἵτινες ἄρχονται ψάλλοντες ἀργὰ καὶ μετὰ μέλους τὸ «Ἄλληλουῖα» τρεῖς ἀφ' ἑκάστου χοροῦ εἶτα τὸ «Ὅτε οἱ ἔνδοξοι Μαθηταί», τοῦτου δὲ ψαλλομένου ἐξέρχονται οἱ λαμβάνοντες τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἱερεῖς ἐκ τοῦ ναοῦ συνωδευόμενοι καὶ θυμιώμενοι ὑπὸ τῶν τεσσάρων διακόνων φερόντων καὶ αὐτῶν ὁμοίχρου πρὸς τὰς ἱερατικὰς στολὰς τῶν ἱερέων στιχαρία καὶ λαμβάνουσι ἕκαστος τὴν οικεῖαν θέσιν ἐπὶ τοῦ ὑπερώου, ἐφ' οὗ προηγουμένως εἶχον τεθῆ δύο καὶ δέκα ἔδραι, ἀνά ἕξ εἰς ἑκατέραν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἑτέρα ἔτι ἢ καὶ μεγαλοπρεπεστέρα ἐν τῷ μέσῳ διὰ τὸν Καθηγουμένον, ἢ Ἀρχιερέα. Τελευταῖοι δ' ἔρχονται ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰούδας, ὅστις καὶ κρατεῖ τὴν ἀργυρᾶν λεκάνην ἐν ἣ νίπτονται οἱ πόδες τῶν Μαθητῶν, καὶ ἀμφοτέρω συνωδευοῦσι τὸν φέροντα τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Καθηγουμένου. Μετὰ δὲ τὸν εὐλογητὸν ἀναγινώσκονται αἱ κατάλληλοι πρὸς ἀγιασμὸν τοῦ ὕδατος ὑπὸ τοῦ Καθηγουμένου εὐχαί, ψάλλεται ὁ εἰρμὸς «τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης συνδεόμενοι οἱ Ἀπόστολοι,» καὶ εἶτα ἄρχεται ὁ λεγόμενος Εὐαγγελιστῆς ἀναγινώσκων ἀπὸ τοῦ προμνησθέντος ἀναλόγιου τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον· διακόπτει δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἐκεῖ, ὅπου ἄρχεται ὁ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν Μαθητῶν αὐτοῦ διάλογος. Ἐκαστος τῶν Μαθητῶν τότε λαμβάνων τὸ οικεῖον πρόσωπον ὁμιλεῖ τὰ τοῦ μέρους αὐ-

τοῦ. Ἄρχεται δὲ τὸ ἐν λόγῳ Εὐαγγέλιον, ἀφοῦ ὁ Εὐαγγελιστῆς ἐκφωνήσῃ «τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ» καὶ διακόπτει τὴν ἀνάγνωσιν ἀπὸ τῶν λόγων τούτων τοῦ Σωτῆρος αἰδῶτε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται» κλ. ἀφοῦ δ' ἀνταλλάχθῳσιν ὅλοι οἱ ἐν τῷ ἀναγινώσματι τοῦ Εὐαγγελίου τούτου ἀναφερόμενοι διάλογοι, ὁ Εὐαγγελιστῆς ἐκφωνεῖ πάλιν τὸ «Σοφία ὀρθή—Ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου» ὅπερ ἄρχεται οὕτω : «Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας» κλ. ὅπου περιγράφεται λεπτομερῶς ὁ νιπτῆρ. Ὅταν δὲ φθάσῃ εἰς τὸ μέρος ἐκείνο ὅπερ ἀφηγεῖται ὅτι «Ἐγείρεται ἐκ τοῦ δειπνοῦ καὶ τίθει τὰ ἱμάτια καὶ λαβὼν λέντιον, διέζωσεν αὐτόν. Εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν Μαθητῶν,» ἐγείρεται ὁ Καθηγουμένος καὶ ἐκβάλλων τὸ φελόνιον περιζώννεται πετσέταν καὶ ἀρχίζει νὰ νίπτῃ τοὺς πόδας τῶν ἱερομονάχων. Ἐπαναλαμβάνει δὲ τὸ οικεῖον χωρίον ὁ Εὐαγγελιστῆς τῆς Μονῆς Ἱεροδιάκονος πολλάκις, ἕως οὗ νίψῃ τοὺς πόδας πάντας. Ἐννοεῖται δέ, ὅτι οἱ διάλογοι, ἢ ἀντίστασις τοῦ Πέτρου μὴ θέλοντος νὰ νίψῃ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὁ Κύριος αὐτοῦ καὶ Διδάσκαλος, λέγονται καὶ παρίστανται ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, ὅπως ἀφηγοῦνται αὐτὰ οἱ Εὐαγγελισταί. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Νιπτῆρος ἄρχεται πάλιν ὁ Εὐαγγελιστῆς ἐκφωνῶν τὸ κατὰ Μάρκον Ἱερόν Εὐαγγέλιον, ὅπου ὁ Ἀπόστολος ἀφηγεῖται τὴν προσευχὴν τοῦ Ἰησοῦ, ὅτε καὶ ὁ Ἠγούμενος ἐγειρόμενος παραλαμβάνει τὸν Πέτρον, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην καὶ μετ' αὐτῶν προβαίνει εἰς γωνίαν τινά, ὅπου ἔχουσι τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος φέροντος τὸν ἀκάνθινον στέφανον, ἢ ἄλλαις λέξεσι τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ «Ἴδε ὁ ἄνθρωπος»· καὶ πρὸ αὐτῆς ἐπαναλαμβάνει τὴν τελευταίαν ἐκείνην τοῦ Χριστοῦ προσευχὴν. Εἶτα ἐγείρεται, εὐρίσκει τοὺς τρεῖς Μαθητὰς ὑπνώττοντας, ἐπ' ἀνέρχεται πρὸ τῆς εἰκόνας, ἐπαναλαμβάνει τὴν προσευχὴν του καὶ ἐκ δευτέρου καὶ ἐκ τρίτου εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην φοράν ἐπιπροσθέτων τὸ «Ἐγείρεσθε ἄγωμεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικε». Καὶ οὕτω λήγει ἡ παράδοξος αὕτη καὶ ἐπιβλητικὴ τελετὴ. Εἶτα ἀγιάζει τοὺς προσερχομένους τῶν πιστῶν μὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἐν τῇ ἀργυρᾷ ὑδρὶς ἡγιασμένου ὕδατος, ἐνῶ ψάλλεται τὸ «Κύριε ἢ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις», καὶ γίνε-ται ἡ ἀπόλυσις.

Πᾶσαι αἱ εἰς τὴν πλατεῖαν παρακείμεναι οἰκίαι εἰσὶ πλήρεις γυναικῶν, αἵτινες φέρουσι τὰς καλλίστας τῶν ἑορτασίων ἐνδυμασιῶν των καὶ καταλαμβάνουσι πάντα τὰ πρὸς τὸν Νιπτῆρα προσβλέποντα παράθυρα. Προσέρχονται δὲ καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν πλησίων τῆς Πάτρου νή-

των και παραλιών τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἵνα προσ-
κυνήσωσιν ἐν τῇ Μονῇ ἀλλὰ κυρίως ἵνα ἴδωσι
τὸν Νιπτῆρα

ΕΠ. ΑΛΕΞΑΚΗΣ

~~~~~  
"Ἐθιμα ἐν Ζακύνθῳ

Τὰ ἐξῆς ἄξια σημειώσεως ἐπιστέλλω ὑμῖν :  
Τὴν μεγάλην Δευτέραν καὶ τὴν μεγάλην Τρί-  
την, ὅτε ψάλλεται εἰς τὰς Ἐκκλησίας ὁ Νυμ-  
φίος λέγεται εἰσέτι παλαιὸν τετράστιχον ἤχι-  
στα εὐσεβῆ ἐλέγχον τὸν ποιήσαντα αὐτό :

«Ἦρθανε καὶ τὰ νυμφία,  
νὰ πηλαῖουν ἢ γρηαῖς ἔς τὴν ἐκκλησία,  
νὰ ἔχουν ἢ ναῖς ἀδεία»

Τὴν μεγάλην Πέμπτην δὲν κρούονται πλέον  
οἱ κώδωνες τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς ἐνδειξιν πέν-  
θους, τοῦτο δὲ λέγεται ἐχρησεῖσθαι ἢ καμπάταις,  
αἱ δὲ γυναῖκες μελανειμιονοῦσαι μεταβαίνουσιν  
εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ἄλλοτε τὴν ἔλλειψιν τῶν  
κωδῶνων κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἀντικαθίστων  
τὰ σήμαντρα, κοπανέλια παρ' ἡμῖν λεγόμενα,  
διότι διὰ μικρῶν κοπάνων ἔτυπτον οἱ παῖδες  
τὰς σανίδας ἃς περιέφερον ἀνά τὰς γειτονίας,  
ἵνα ἀναγγείλωσι τὴν ἐναρξίν τῆς λειτουργίας.

Τὴν μεγάλην Παρασκευὴν εἰς ὅλας τὰς ἐκ-  
κλησίας λέγονται αἱ Ὁραὶ, ἢ ἀκολουθία δὲ  
αὕτη παρατείνεται μέχρι τῆς ἐνδεκάτης τῆς  
πρωίας, εἰς τινὰς δὲ ἐκκλησίας καὶ μέχρι τῆς  
μίας μετὰ μεσημβρίαν, ὅτε γίνεται καὶ ἡ Λι-  
τανεῖα τοῦ Ἐσταυρωμένου τοῦ Ἁγίου Νικολάου  
τοῦ Μώλου μετ' ἐπισημότητος, παρακολουθοῦν-  
τος καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς Λιτανείας τοῦ Ἐσταυ-  
ρωμένου ἐπανέρχονται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς οἰ-  
κίας των, ἔνθα χωρὶς νὰ παραθέσουν τράπεζαν  
τῶν καὶ ἐπὶ ποδῶν καὶ ἰδίως μαρούλια  
μετὰ ὄξους εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὄξους μετὰ τὸ ὁποῖον  
ἐπότισαν τὸν Ἰησοῦν.

Τὸ ἐσπέρας ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπι-  
ταφίου, εἰς τινὰς ἐκκλησίας εἰς ἃς ἀπέμειναν  
Ἐπιτάφιοι. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας  
περιφέρεται ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὁ Ἐπιτάφιος, εἴτα  
ἐναποτίθεται πρὸ τῆς Ὁραίας Πύλης, καὶ μετὰ  
τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰσάγεται εἰς  
τὸ ἱερόν βῆμα.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην φοβερὸς συνωστι-  
σμός ἐπακολουθεῖ, διότι σπύδουν πάντες νὰ ἐγ-  
γίσωσι καὶ ὠθήσωσι τὸν Ἐπιτάφιον, ἔχοντες  
τὴν πρόληψιν ὅτι ἂν δὲν κατορθώσωσι τοῦτο  
δὲν θὰ ἐπιζήσωσι τὸ ἐπιὸν ἔτος.

Ἄλλοτε ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι εἶχον Ἐπιταφίους,  
καὶ τοὺς περιέφερον ἀνά τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐπειδὴ  
συνέβαινον πλεῖστα ὅσα ἄτοπα, πολλὰκις δὲ  
σπουδαῖαι συζητήσεις, ὅταν ἰδίως συνηθῶντο  
εἰς ἀντιθέτου μέρους δύο Ἐπιτάφιοι καὶ ἡμι-  
λῶντο τίς νὰ διέλθῃ δεξιᾶ, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος  
Κοκκίνης πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀπηγόρευσε τὴν

Λιτανεῖαν τῶν Ἐπιταφίων ἀπολύτως ἐκτὸς ἐ-  
κείνου τῆς Μητροπόλεως.

Περὶ τὴν χαραυγὴν ἡ Λιτανεῖα τοῦ Ἐπιτα-  
φίου ἐπιστρέφει εἰς τὴν Μητρόπολιν, ὅτε γίνεται  
ἡ πρώτη ἀνάστασις, ἢ ἀναγγέλλει κανονοβολι-  
σμός (τὸ λεγόμενον ἐνταῦθα κομματί) καὶ παρα-  
κολουθοῦσιν εὐθυμοὶ κραυγαὶ «Χριστὸς ἀνέστη»  
καὶ χαρμόσυνοι κωδωνοκρουαῖαι, διότι μετὰ τρι-  
ήμερον σιγὴν ἢ χηρείαν ἅμα τῇ Ἀναστάσει ἢ  
καμπάταις ἐξεχρηθεῖν, ὡς λέγομεν. Τότε ἀπὸ  
τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν ὅλων ἀνεξαίρετως ῥί-  
πτονται εἰς τοὺς δρόμους πῆλινα ἀγγεῖα, πλεῖ-  
στα δὲ πυροβόλα ἐκκενοῦνται.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσέτι δάκνουσι κλει-  
δίον ἢ ἄλλο τι σιδηροῦν ἀντικείμενον, καὶ αἱ  
μητέρες ἀφ' ἐσπέρας προνοοῦσι νὰ θέσωσιν ὑπὸ  
τὸ προσκεφάλαιον τῶν τέκνων των ἐν κλειδίον  
διὰ νὰ τὸ δαγκάσωσι μετὰ τὸ κομματί.

Τὸ Πάσχα ἡ λειτουργία τελεῖται τὴν πρωίαν,  
καθ' ἣν ὥραν καὶ τὰς λοιπὰς Κυριακάς. Ἡ Ἀνά-  
στασις δὲ γίνεται ἐξωθεν τῶν ἐκκλησιῶν. Μετὰ  
τὸ Εὐαγγέλιον ὁ ἱερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκ-  
κλησίαν ἵνα ἀποπερατώσῃ τὴν ἱεουργίαν, οἱ  
δὲ ἐκκλησιασθέντες μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς κά-  
μουν μετὰ τὸν ἱερέα πρὸ τῆς Ὁραίας Πύλης  
ιστάμενον, τὸ Χριστὸς ἀνέστη.

Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὅτε ὁ ἱερεὺς μετὰ τὴν  
ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπορευέτο ἵνα εἰσέλ-  
θῃ εἰς τὸν ναόν, ἡ θύρα ἦτο κλειστή, ἐτελεῖτο δὲ  
παράστασις τις, διότι ὁ ἱερεὺς ἐξεφώνει τὸ : ἄρα-  
τε Πύλας, ἕσθωθεν τῆς θύρας ἰστάμενος νεωκόρος  
ἢ ἄλλος τις, ἠρώτα : ποῖος εἶσαι ; Ὁ δὲ ἱερεὺς  
ἐξηκολούθει : ἄρχων ἰσχυρός, καὶ τότε ἐλάκτι-  
ζεν ἰσχυρῶς τὴν θύραν καὶ εἰσῶμα προτετα-  
μένην ἔχων τὴν λαμπάδα καὶ παρακολουθούμε-  
νος ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαζομένους, πολλοὶ τῶν ὁ-  
ποίων ἐντρομοὶ παρηκολούθουν, μήπως δὲν κρυβῇ  
ἐγκαίρως ὁ ὄπισθεν τῆς θύρας ὑποκρινόμενος τὸν  
Σατανᾶν, διότι ἐπίστευον ὅτι τότε ὁ ἱερεὺς ἠθελε  
τὸν σφραγίσῃ μετὰ τὴν ἀναμμένην λαμπάδα καὶ  
ἠθελε μένη αἰωνίως ἐστιγματισμένος καὶ ἀφω-  
ρισμένος.

ΖΑΚΥΝΘΙΟΣ.

~~~~~  
Τὸ Πάσχα τῶν Βλαχοποιμένων.(1)

... Οἱ βλάχοι ὅλοι τῆς περιφέρειας ἐκείνης
ἦσαν ἐπὶ ποδῶν, στολισμένοι, μετὰ κηρία εἰς χεῖρας
ἀναμένοντες τὴν Ἀνάστασιν.

Ὅλη ἐκείνη ἢ περιφέρεια ἐκ λοφίσκων κυματοει-
δῶν καὶ μικρῶν κοιλάδων, πλουσία εἰς βλάστησιν καὶ
εἰς νερά, κατέχει τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ δή-
μου Βουπρασιῶν. Οἱ βλάχοι ἔχουν κατασκευάσει
ἐκτὶ πολυάριθμοι, ἄλλοι εἰς μικροῦς συνοικισμούς, ὡς
τὰ Μπακογιαννέϊκα καὶ Βυτινέϊκα, ἄλλοι μεμονω-
μένοι εἰς οἰκογενεῖας, νεμόμενοι πολλὰ στρέμματα

(1) Ἐκ τοῦ Ἀφωρισμένου τοῦ κ. Α. Καρκαβίτσα.

γῆς, καὶ ἄλλοι ἀναμίξ μετ' ἐντοπίων, κατοικοῦντες μικρὰ χωριά, ὡς τὸ Ζόγγα, Ζουλάτικα, Μάξι, καὶ ἄλλα ἐκ δέκα εἴκοσιν οἰκίσκων ἕκαστον.

Οἱ βλάχοι ἔρχονται ἐκεῖ καὶ ξεχειμάζουν, ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου δὲ μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου μὲ τὰς οἰκογενεῖας καὶ τὰ ποιμνία τῶν ἀναχωροῦν διὰ τὰ βουβά, ὅπου ξεκαλοκαιριάζουν. Δὲν εἶνε δυνατόν διὰ τοῦτο ν' ἀπαντήσῃ τις καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἔκτασιν ἐκκλησίας παρὰ μικρὰς μόνον ὡς κελία εἰς τὰ περίξ χωριά. Τὰ χωριά ὅμως αὐτά, ἂν ἔχουν ἐκκλησίας, δὲν ἔχουν ἱερεῖς. Διότι οἱ χωρικοὶ, ἀνθρακεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὑλοτόμοι, εἶναι τόσον πτωχοί, ὥστε μόλις νὰ ἐξαρκοῦν εἰς τὴν πενιχρὰν τροφὴν τῶν καὶ τὴν πενιχρότεραν ἐνδυμασίαν τῶν. Ἴνα μὴ λησμονήσωσιν ὅμως καθόλου τὸν Θεόν, συνεφώνησαν ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐκάλεσαν ἕνα ἱερέα, ὁ ὁποῖος ὑπεχρεοῦτο εἰς κάθε ἑορτὴν νὰ λειτουργῇ κατὰ σειράν καὶ εἰς ἕν χωριδίον. Καὶ οἱ βλάχοι τῶν περίξ συνοικισμῶν συνεσέφερον ἐφ' ὅσον καιρὸν μένυσιν ἐκεῖ· καὶ ὅποταν ὁ ἱερεὺς λειτουργεῖ εἰς τὸ πλησιέτερον χωριδίον πηγαίνουν ὅσοι θέλουν καὶ λειτουργοῦνται.

Ἄλλ' ἢ ἡ Ἀνάστασις πρέπει νὰ τελῆται εἰς ὅλους ταυτοχρόνως καὶ νὰ συμμετέχωσιν ὅλοι τῆς ἱερωτέρας καὶ μεγαλειτέρας ἑορτῆς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Διὰ τοῦτο ἵνα μὴ ἐγείρωνται παράπονα προτιμήσεως καὶ ἵνα μετέχωσιν ὅλοι, καὶ οἱ πλέον ἀπομακρυσμένοι, τῆς ἱεραῆς τελετῆς, τελοῦσιν αὐτὴν ἔξω, εἰς τὸ ὑπαιθρον, ὑπὸ τὸν διάστερον οὐρανὸν καὶ τὸν εὐρὺν ὀρίζοντα.

Ἦδη εἶχε πλησιάσει ἡ ὥρα. Ὁ αὐγερινὸς φεγγαβολῶν ἀνῆρχετο εἰς τὰ ὕψη, ὥσει μέγας μυσταγωγὸς τοῦ χριστιανισμοῦ φέρων εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Οἱ βλάχοι μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά τῶν ἴσταντο ἑτοιμοί, ἕκαστος ἔξω τῆς καλύβης τοῦ· οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ περίξ χωριά εἶχον ἀνέλθει εἰς τὰ ὑψώματα, νέοι ἀμαζόντες καὶ ζωηροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδιά, γυναῖκες νέαι καὶ γραιπταί, ὅλοι προσηλωμένοι ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ὀρίζοντος, ὅπου ἐγνώριζον ὅτι ἐν μέσῳ τοῦ σκότους ὑψοῦτο ὑψηλὴ ράχη, ἐπὶ τῆς ὁποίας θ' ἀνεφαίνετο ὁ ἱερεὺς μὲ τὴν λαμπάδα εἰς χεῖρας κηρύττων εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος. Αἱ μεγάλαι πυραὶ ἐλαμπάδιζον εἰς τὰ ὕψη ἐπιρρίπτουσαι ῥοδόχρουν χροιάν ἐπὶ τῶν προσώπων καὶ τῶν καθαρῶν ἐνδυμάτων καὶ ποικίλλουσαι μὲ πολυχρόμους λάμψεις τὰ πολύτιμα γχιορτάνια καὶ τοὺς ἀργυροῦς παρτάδες τῆς ζώνης τῶν γυναικῶν. Ἡ καρδιά ὄλων ἐβροντοκτύπα ἀνυπόμονος εἰς τὴν ἐγγίζουσαν μεγάλην καὶ ἱεράν δι' αὐτοὺς στιγμήν. Κάθε ἄστρον, τὸ ὅποιον προέκυπτεν ἀπὸ τῆς ράχης, ἐξελάμβανον ὡς τὴν λαμπάδα τοῦ ἱερέως καὶ ἀνεκραύγαζον καὶ ἀνεπήδων οἱ νεώτεροι μετὰ χαρᾶς:

— Γιά το, ἐφάνηκε!

— Ἄμ' ποῦ ἀκόμη!...

— Θ' ἀσπρίση τὸ μάτι σου γιὰ νὰ τὸ ἰδῆς;...

Καὶ ἐπειράζοντο μεταξὺ τῶν καὶ διηγοῦντο εὐάρεστα ἀνέκδοτα καὶ οἱ γερνότεροι παραμύθια διὰ νὰ περάσῃ ὁ καιρὸς.

— Γιά το, γιά το! ἐκεῖνο ἔνε! ἐφώναξέ τις αἴφνης περιχαρῆς.

Τῷ ὄντι πρὸς ἀνατολὰς ἐφάνη φῶς λαμπάδος, τρεμοσβύνον εἰς τοῦ ἀνέμου τὴν πνοήν. Διέσχίξε τὴν σκοτίαν καὶ ἐπέριπτε παρήγορον καὶ ἱλαρὰν τὴν λάμψιν τοῦ περίξ, ὡς ἡ ἰδέα τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἐξεπροσώπει τὴν ὥραν ἐκείνην, διέλυσε τὰ ἄγρια σκότη τῆς ἀμαθείας καὶ βρβηρότητος.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη περίξ συνεκέντρωσαν ἐκεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἔτεινον τὴν ἀκοήν τῶν.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἠκούσθη ἀπὸ τὴν ράχην ἔντονος καὶ παρατεταμένη. Ἀναπαλλομένη ἐφθασεν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀξέστων ἀκρατῶν ὄλων καὶ ἐπέχυσεν ἐπ' αὐτῶν γλυκύτητα καὶ συγκίνησιν ὅσην αἰσθάνεται ἡ γυναῖκα εἰς τὴν φωνὴν τοῦ πρώτου τέκνου τῆς.

— Χριστὸς ἀνέστη παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἤχησεν ἐντονωτέρα. Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἔκλινον τὴν κεφαλὴν καὶ ἔκαμον τὸν σταυρὸν τῶν. Ὅλη ἐκείνη ἡ ἐκτεταμένη περιφέρεια ἦτο κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην εὐρύτατος ναὸς, ὅπου ἐδοξάζετο τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ.

— Χριστὸς ἀνέστη, ὀρέ παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἤχησεν ἐκ τρίτου. Συγχρόνως παρὰ τὸ φῶς τῆς λαμπάδος ἐφάνη ἀναλαμπὴ πυρολίθου καὶ μετὰ μίαν στιγμήν διεχύθη ἀνά τὴν ἔκτασιν βρῦς βρόμος πυροβόλου. Ὁ ἱερεὺς ὀλίγον διαφέρων κατὰ τὴν παιδείου τῶν περίξ ἀκρατῶν του, ἀφελῆς ὡπως αὐτοί, δοξολογῶν τὸν Θεὸν του ὅπως καὶ οἱ ποιμένες, καὶ οἱ ὑλοτόμοι, καὶ οἱ ἀνθρακεῖς, μὲ τοὺς ὁποίους ἔζησε καὶ ἀνετρέφη, ἔδιδεν ἀπ' ἐκεῖ πρῶτος, μετὰ τὸ ἄγγελμα τῆς Ἀναστάσεως, τὸ σύνθημα τῶν πυροβολισμῶν καὶ τῆς χαρᾶς.

Εὐθὺς ὡσεὶ ὅλη ἐκείνη ἡ ἔκτασις κατείχετο ὑπὸ στρατοῦ, παραμονεύοντος καὶ ἐπιπίπτοντος αἴφνης κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, πλεῖστοι ἐξῆλθον πυροβολισμοί, φωτίσαντες δι' ἀστραπιαῖας ταχύτητος γλοαζούσας ράχεις, λαγκάδια καθαρὰ, δένδρα καὶ καλύβας, πρόβατα καὶ μανδριά. Οἱ βλάχοι ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ μετέδιδον πρὸς ἀλλήλους τὴν εὐχάριστον εἶδησιν τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστὸς ἀνέστη, ρε ἀδέρφια!...

— Ἀληθινῶς ἀνέστη!... ἀληθινῶς ἀνέστη!...

— Ζῆ καὶ βασιλεύει, ὀρέ μπράτιμοι!... ζῆ καὶ βασιλεύει!...

Ἦδη πολυάριθμα μικρὰ φῶτα ἐπλανῶντο κατὰ διαφόρους διευθύνσεις· τὰ βλαχοπούλα ἔσπευδον προθύμως νὰ μεταφέρωσιν εἰς τοὺς ἄλλους τὸ Ἅγιον φῶς, ὅπερ ἔλαβον ἀπὸ τὴν λαμπάδα τοῦ ἱερέως. Μετ' ὀλίγον ὅλοι αἱ ράχεις, πεπληρωμένα μικρῶν φῶτων, ἐφεγγαδόλουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἐν μέσῳ τῆς σκοτίας, ὡς ἀδάμαντες πολυάριθμοι. Ἀπὸ ἐκάστης καλύβης τὰ καρουφύλλια καὶ αἱ ἀσημοπιστόλαι ἤστραπτον καὶ ἐβρόντων καὶ αἱ σφαῖραι διεσταυροῦντο εἰς τὰ ὕψη συρρίζουσαι. Τὰ ἐντὸς τῶν μανδριῶν πρόβατα ἐβέλαζον καὶ ἐπήδων πεφοβισμένα ἐκ τῶν κρότων· οἱ σκύλοι ὕλακτων, οἱ ἵπποι ἐχρεμέτιζον καὶ ὅλη ἡ ἔκτασις ἦτο πλήρης συμμιγοῦς καὶ ἀκατάληπτου θορύβου...

Ἡ ράχη, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀνεφάνη τὸ πρῶτον τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦτο ἤδη κατάφωτος. Εἶκοσιν ἔως εἰκοσιπέντε βλάχοι, ἀσκεπτεῖς, μὲ τὴν λαμπάδα ἀνημμένην εἰς χεῖρας, ἔγρονυπέτων περίξ τοῦ ἱερέως,

ὁ ὁποῖος ὄρθιος ἐκίνει τὴν λαμπάδα τοῦ ἄνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ψάλλων τὸ «Χριστὸς ἀνέστη», καταλαμπόμενος ὑπὸ τοῦ φωτός...

Δημῶδεις παροιμίαι περὶ τοῦ Πάσχα.

Ἄν τὰ φῶτα φωτερὰ
καὶ τὰ λάμπρα σκοτεινὰ
χαρὰ ἔς τὸ βουὶ καὶ ἔς τὸ ζευγά.

Παροιμία τῆς Θήρας. Ὅταν τὴν 1 Ἰανουαρίου ὁ καιρὸς εἶναι εὐδαίμων, τὸ δὲ Πάσχα συννεφώδης καὶ βροχερὸς ἢ συγκομιδὴ θὰ εἶναι πλοῦσια.

Ἄσχημη ἢ Λαμπρὴ ὅταν βρέχη,
κι' ὁ φτωχὸς ὅταν δὲν ἔχη.

Καὶ τὰ Φῶτα φωτερὰ,
καὶ τὸ Πάσχα βροχερό,
ὅλος ὁ κόσμος χαίρεται κ' ἢ Κρήτη καμαρώνει.

Παροιμία τῆς Μάνης.

Νὰ εἶχα Πάσχα νὰ τραγα καὶ ζέπασχα νὰ φόρηγα.

Παροιμία τῆς Γορτυνίας. Ἐν Μεσσηνίᾳ φέρεται ἄλλως:

Νὰ εἶχα τοῦ Χριστοῦ νὰ φάω καὶ τὴ Λαμπρὴ νὰ φόρηγα.

Ἐπειδὴ τὸ Πάσχα ἰδίως φοροῦσι καινουργῆ ἐνδύματα.

Νὰ ἦταν τὰ φῶτα φωτεινὰ καὶ ἡ λαμπρὴ βροχάτη.

Παροιμία τῆς Ἡπείρου.

Σὰν πᾶν Χριστοῦγεννα στεγνὰ καὶ Φῶτα χιονισμένα,
καὶ ἡ λαμπρὴ βροχούμενη, τὰμπάρια γιομισμένα.

Παροιμία τῆς Λευκάδος. Ἦτοι αἱ σιταποθῆκαι θὰ γεμισώσιν, ἂν δὲν βρέξη τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστοῦγέννων, βρέξη δὲ τὸ Πάσχα.

Τὴ μιὰ ἡμέρα Πάσχα
καὶ τὴν ἄλλη χάσκα.

Ἐπὶ τῶν μὴ μεριμνώντων περὶ τῆς αὔριον, οὔτινες μεθ' ἡμέρας σπατάλης καὶ τρυφῆς διέρχονται ἡμέρας στερησέων.—Ἐτέρα δὲ παροιμία

Ἄλλος Πάσχα
κι' ἄλλος χάσκα

διὰ τῶν αὐτῶν ὁμοιοκαταληξιῶν ἐκφράζει διαφορὸν ἔννοιαν ὅτι ἄλλοι μὲν τρυφῶσι, ἄλλοι δὲ λιμώττουσιν.

Τρεῖς ἔς τὰ Γέννα τρεῖς ἔς τὰ Φῶτα κ' ἔξη τὸ Μεγάλο [Πάσχα.

ἢ καὶ ἄλλως: κ' ἔξη τὴν ἀνάστασι· ὅτι καθ' ἑκάστην τῶν ἑορτῶν τούτων ἢ ἀργία δὲν πρέπει νὰ διαρκῆ πλείονας τῶν τριῶν ἡμερῶν.

Χαρὰ ἔς τὰ Φῶτα τὰ στεγνὰ καὶ τὴ Λαμπρὴ βροχούμενη.
ἢ ἄλλως ἐν Πάτραις: «τὰ Γέννα τὰ στεγνὰ»
καὶ πληρέστερον

Χαρὰ ἔς τὰ Γέννα τὰ στεγνὰ καὶ τὴν Λαμπρὰν νὰ βρέχη,
καὶ τὰ Φῶτα χιονισμένα,
καὶ τ' ἀμπάρια γιομισμένα.

ἢ ἄλλως:

Χαρὰ ἔς τὰ Γέννα τὰ στεγνὰ, τὰ Φῶτα χιονισμένα
καὶ τὴ Λαμπρὴ βροχούμενη, τὰ μπάρια γιομισμένα
Ν. Γ. Π.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΤΟ ΧΡΥΣΟΥΝ ΟΚΤΑΠΟΔΙΟΝ

Κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα ἀλιεῖς ἐκ Καλύμνου ἤλιεον ἐπὶ λέμβου ὀκτάποδος παρὰ τὴν νῆσον Φάρμακον, οὐ μακρὰν τῆς Καλύμνου, ὅτε ἀφῆνης μετ' εὐνοῆτου ἐκπλήξεως διέκρινον εἰς τοὺς πλοκάμους ἑνὸς ὀκτάποδος χρυσᾶ νομίσματα. Τὸ πρᾶγμα τοῖς ἐφάνη ἀπίστευτον, πλὴν ἐπίστευσαν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των. Τὰ χρυσᾶ νομίσματα ἔλαμπον! Τότε βυθίζουσι τὸ βλέμμα ἐντὸς τῶν ἡμερῶν ἐκεῖ ὑδάτων καὶ διακρίνουσιν ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ἄλλα πολλὰ νομίσματα στίλβοντα ἐκ τῶν ἀντανακλάσεων τοῦ ἡλίου. Οἱ πτωχοὶ ἀλιεῖς κατάπληκτοι ἐπὶ τῷ ἀπρόοπῳ εὐρήματι δὲν ἔχασαν καιρὸν. Εἰς αὐτῶν ἐκδύεται καὶ ρίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν. . . Ὅτε δ' ἀνήλθεν ἐκράτει τριακοντάδα χρυσῶν νομισμάτων! Αἱ καταδύσεις ἐξηκολούθησαν, οὕτω δὲ τὸ συλλεχθὲν ποσὸν ἀνήλθεν εἰς τριακόσια χρυσᾶ νομίσματα, ἅτινα ἦσαν τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Διεμοίρασαν τὸν θησαυρὸν καὶ ἐν χαρᾷ ἀπέπλευσαν εἰς Κάλυμνον. Ἄλλ' ὁ δαίμων τῆς πλεονεξίας ἀπαύστως ἀνησύχει αὐτοὺς. Μετὰ πάροδον ὀλίγων ἡμερῶν ἐπανέρχονται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀρχονται πάλιν ἐρευνῶντες ἐπὶ τῶν βράχων αὐτῆς. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμήν ἐπεδίδοντο πυρετωδῶς εἰς τὰς ἐρεῦνας των, καπνὸς μαῦρος ἐπεφάνη ἐν τῷ στερεώματι καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀτμόπλοιο ἐπροχώρησε πρὸς αὐτοὺς. Ἦτο δὲ τὸ ἐν Ἀλικαρνασσὶ σταθμεῦον τουρκικὸν, ὁ πλοίαρχος τοῦ ὁποίου μαθὼν τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ θησαυροῦ ἤρχετο ὅπως ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα. Συλλαμβάνει τοὺς ἀλιεῖς, ὑποβάλλει αὐτοὺς εἰς ἀνάκρισιν, καὶ πληροφρεῖται πᾶσας τὰς λεπτομερείας τῆς ἀνακαλύψεως. Πάντα δὲ τὰ χρυσᾶ νομίσματα κατασχεθέντα παρεδόθησαν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἀλικαρνασσῶς.

ΕΔΩ Κ' ΕΚΕΙ

Λόγος συγγνώμης.

— Εἶδα χθὲς ἔς τὸ χορὸν, Μαρία, πολλὰς τρυφερότητες εἶχες μετ' ἐμὴν Ἐλένην δὲν ἦσαν μαλωμένη μαζί τῆς;

— Ναι, ψυχὴ μου! μὰ χθὲς ἦτον τόσο ἄσχημη ἔς τὸ χορὸν καὶ κακοντυμένη πού τὴν ἐσυχώρεσα.

Εἰδύλλιον.

Ἐκεῖνος (μετὰ θέρμης). Γιὰ νὰ ζήσω μαζί σου θὰ παραιτοῦσα ὅλα! πατρίδα, γονεῖς, φίλους, δόξαν, περιουσίαν. . .

Ἐκεῖνη (μετ' ἀφελείας). Καὶ τί θὰ ἔμενε τότε γιὰ μένα;